

Departamento di
Enseñansa Aruba

Landsexamen

I&S HAVO

VAKINFORMATIE LANDSEXAMEN 2027

Departamento di Enseñansa Aruba
Stadionweg 37
Tel: 5283400
Email: examen@ea.aw
Website: www.ea.aw

Departamento di
Enseñansa Aruba

Landsexamen

De vakinformatie wordt samengesteld door Departamento di Enseñansa Aruba en vastgesteld door de minister.

Inhoud

1. INLEIDENDE OPMERKINGEN	4
2. EXAMENPROGRAMMA	4
3. COMMISSIE-EXAMEN	5
4. BEREKENING EINDCIJFER	5
BIJLAGE 1 EINDTERMEN	6

1. Inleidende opmerkingen

Het landsexamen I&S havo bestaat uit een commissie-examen. Dit examen is een verplicht onderdeel van het landsexamen en wordt schriftelijk afgenomen. In het examenprogramma staat onder meer vermeld welke delen van de examenstof via dit examen getoetst worden.

2. Examenprogramma

In [Bijlage 1](#) staat een beschrijving van de examenstof.

In de onderstaande tabel geeft een 'ja' aan welke vaardigheden en kennis worden getoetst.

Tabel 1 verdeling van de vaardigheden en kennis over de verschillende examens

Domein	Subdomein	Schriftelijke commissie-examen
1. Vakspecifieke vaardigheden	1.1 Analyse en onderzoek 1.2 Bewustwording, standpuntbepaling en Oordeelsvorming 1.3 Zelfreflectie, probleemoplossend handelen en Onderhandelen 1.4 Oriëntatie op leren en werken	ja
2. Technologie en samenleving	2.1 Duurzame samenleving 2.2 Technologische ontwikkeling	ja
3. Media en communicatie	3.1 Massamedia 3.2 Massamedia en beïnvloeding 3.3 Eigen productie	ja
4. Politiek, leerling en maatschappij	4.1 Besluitvorming en macht 4.2 Regels en wetten 4.3 Rechten en plichten	ja
5. Multiculturele samenleving en natievorming	5.1 Cultuurontmoeting 5.2 Nationale identiteit en natievorming	ja
6. Levensbeschouwing	6.1 Inspiratie en zingeving 6.2 Filosofie en mensbeeld	ja
7. Gezondheid en welzijn	7.1 Preventie en jeugdproblemen 7.2 Gezonde leefstijl	ja

3. Commissie-examen

Het volledige schriftelijke commissie-examen heeft betrekking op de eindtermen zoals aangegeven in [Bijlage 1](#).

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de aard, de duur, de toegestane hulpmiddelen en de weging van het commissie-examen.

Tabel 2 voorschriften voor het commissie-examen

Commissie-examen	Opdracht	Tijdsduur	Herkansing mogelijk	Weging
Schriftelijke commissie-examen	Beantwoorden van vragen en maken van opdrachten	120 minuten	ja	1

4. Berekening eindcijfer

Het eindcijfer is het behaalde cijfer voor het schriftelijke commissie-examen.

Het cijfer van het I&S commissie-examen maakt deel uit van het combinatiecijfer.

Eindcijfer I&S:
HAVO Eindcijfer= 90 - #fouten x 9/90 + 1

Bijlage 1 Eindtermen

1 VAKSPECIFIEKE VAARDIGHEDEN

1.1 Analyse en onderzoek

- 1.1.1 De leerling kan met behulp van een kennisbasis maatschappelijke vraagstukken analyseren en maatschappelijke betrokkenheid ontwikkelen voor anderen in de samenleving.
- 1.1.2 De leerling kan met behulp van een stappenplan (eenvoudige) onderzoeken doen over persoonlijke en maatschappelijke vraagstukken met gebruikmaking van ICT.

1.2 Bewustwording, standpuntbepaling en oordeelsvorming

- 1.2.1 De leerling kan na bewustwording van zijn eigen waardesysteem een eigen beargumenteerd standpunt innemen bij maatschappelijke kwesties.
- 1.2.2 De leerling kan zich inleven in de standpunten van anderen en daarover een dialoog aangaan en eventueel zijn eigen standpunt bijstellen.

1.3 Zelfreflectie, probleemoplossend handelen en onderhandelen

- 1.3.1 De leerling kan na evaluatie van en reflectie op persoonlijke en maatschappelijke omstandigheden eigen keuzes maken, een plan opstellen en daarnaar handelen.

1.4 Oriëntatie op leren en werken

- 1.4.1 De leerling kan zich bewust worden van de eigen achtergrond, interesses, motivatie, sterke en zwakke punten door terug te kijken op eigen ervaringen en deze schriftelijk, mondeling en/of beeldend weer te geven.
- 1.4.2 De leerling kan de eigen mogelijkheden en interesses in moderne vreemde talen verwoorden in het licht van vervolgstudie, beroepen en maatschappelijk functioneren.
- 1.4.3 De leerling kan de rol en het belang aangeven van moderne vreemde talen in internationale contacten.
- 1.4.4 De leerling kan de rol en het belang aangeven van kennis van moderne vreemde talen in verschillende arbeidsgebieden en werksoorten.
- 1.4.5 De leerling kan de eigen interesse en affiniteit verwoorden met bepaalde arbeidsgebieden, werksoorten, functies en opleidingen.
- 1.4.6 De leerling kan onderzoeksvaardigheden, keuzevaardigheden, reflectievaardigheden en sociaal-communicatieve vaardigheden inzetten ten behoeve van het eigen keuzeprocess.
- 1.4.7 De leerling kan eigen waarden en normen verwoorden ten aanzien van betaalde en onbetaalde arbeid en zorgtaken.
- 1.4.8 De leerling kan de betekenis verwoorden van een mogelijke arbeidsrol voor zichzelf en anderen.

2 TECHNOLOGIE EN SAMENLEVING

2.1 Duurzame samenleving

- 2.1.1 De leerling kan aangeven aan welke criteria een samenleving moet voldoen om duurzaamheid te bereiken.
- 2.1.2 De leerling kan aangeven welke bijdrage hij/zij nu en straks kan hebben in het bijdragen aan een duurzame samenleving.
- 2.1.3 De leerling kan een plan ontwikkelen en uitvoeren dat bijdraagt aan een duurzame samenleving.

2.2 Technologische ontwikkeling

- 2.2.1 De leerling kan aangeven in hoeverre de technologie het huidige leven bepaalt en welke voordelen en nadelen daaraan verbonden zijn.

3 MEDIA EN COMMUNICATIE

3.1 Massamedia

- 3.1.1 De leerling kan verschillende soorten massamedia onderscheiden en met elkaar vergelijken en uitleggen welke functies de massamedia hebben voor mens en samenleving.
- 3.1.2 De leerling kan het verband aangeven tussen technologische ontwikkelingen en ontwikkelingen op het gebied van massamedia en communicatie.

3.2 Massamedia en beïnvloeding

- 3.2.1 De leerling kan uitleggen dat politieke en economische overwegingen, belangen en ontwikkelingen invloed hebben op de selectie van het media-aanbod.
- 3.2.2 De leerling kan de invloed aangeven van de lokale en internationale media op de waarden en leefstijlen in de samenleving.
- 3.2.3 De leerling kan de rol van de media in de democratische besluitvorming kritisch analyseren en een eigen standpunt formuleren.

3.3 Eigen productie

- 3.3.1 De leerling kan een plan maken over de vorm en inhoud waarin hij/zij een actueel onderwerp in de openbaarheid wil brengen.
- 3.3.2 De leerling kan het plan uitvoeren en daarop reflecteren.

4 POLITIEK, LEERLING EN MAATSCHAPPIJ

4.1 Besluitvorming en macht

- 4.1.1 De leerling kan beschrijven hoe besluiten in de klas/school en in de samenleving genomen worden en verklaren hoe betrokken actoren met verschillende belangen en posities verschillende middelen gebruiken om een besluit te beïnvloeden.
- 4.1.2 De leerling kan verschillende groepen, stichtingen en organisaties in de samenleving onderscheiden, nagaan welke invloed ze hebben en zich een mening vormen over het bestaande systeem van klas/school en samenleving.

4.2 Regels en wetten

- 4.2.1 De leerling kan verklaren waarom regels en wetten relevant zijn.
- 4.2.2 De leerling kan uitleggen en verklaren waarom het handhaven van regels en wetten en de controle daarvan belangrijk zijn.

4.3 Rechten en plichten

- 4.3.1 De leerling kan zijn/haar rechten en plichten in de klas/school, samenleving herkennen en onderscheiden.
- 4.3.2 De leerling kan het belang van grondrechten in een rechtsstaat benoemen en uitleggen.

5 MULTICULTURELE SAMENLEVING EN NATIEVORMING

5.1 Cultuurontmoeting

- 5.1.1 De leerling kan overeenkomsten en verschillen tussen culturen herkennen, benoemen en aangeven wat het betekent om dagelijks met verschillende culturen te leven.
- 5.1.2 De leerling kan een eigen standpunt op basis van argumenten innemen ten aanzien van de komst van nieuwkomers op Aruba en nagaan in hoeverre de argumenten gebaseerd zijn op feiten of op meningen (vooroordelen en stereotyperingen).
- 5.1.3 De leerling kan op verschillende schaalniveaus analyseren welke factoren bevorderend zijn voor integratie en welke factoren bevorderend zijn voor desintegratie.

5.2 Nationale identiteit en natievorming

- 5.2.1 De leerling kan onderscheiden uit welke elementen zijn/haar identiteit is opgebouwd.
- 5.2.2 De leerling kan de factoren die zijn identiteit beïnvloeden beschrijven en bewust verklaren.
- 5.2.3 De leerling kan uitleggen wat natievorming inhoudt en het verband met Arubanisering verklaren.
- 5.2.4 De leerling kan voorstellen van de overheid en andere organisaties om natievorming te bevorderen beschrijven en analyseren.
- 5.2.5 De leerling kan aangeven in hoeverre hij/zij zich kan identificeren met processen als Arubanisering en globalisering en de betekenis van deze verschijnselen voor zijn persoonlijk leven verklaren.
- 5.2.6 De leerling kan zich inleven in andere standpunten ten aanzien van Arubanisering en globalisering **en begrip daarvoor opbrengen.**

6 LEVENSBESCHOUWING

6.1 Inspiratie en zingeving

- 6.1.1 De leerling kan zijn/haar eigen handelen analyseren naar morele maatstaven en na reflectie de eigen gewetensvorming beschrijven en verklaren.
- 6.1.2 De leerling kan met anderen constructief, open, betrokken en kritisch over zichzelf en zijn/haar leefsituatie communiceren.
- 6.1.3 De leerling kan andere levensvisies herkennen, van elkaar onderscheiden, waarderen en respecteren.
- 6.1.4 De leerling kan aangeven welke inspiratiebronnen hem/haar beïnvloeden.
- 6.1.5 De leerling kan het leven, werk en invloed van belangrijke identificatiefiguren (sferen, groepen, leefstijlen, elementen) beschrijven, analyseren en een kritisch standpunt innemen ten aanzien van deze ideeën.

6.2 Filosofie en mensbeeld

- 6.2.1 De leerling kan een kritische positie innemen inzake de normen, waarden en gewoontes in de samenleving en die in woord en beeld presenteren.
- 6.2.2 De leerling kan eigen opvattingen/ ideologieën/mensbeelden en die van anderen vergelijken op basis van morele criteria en aan een dialoog/discussie hierover deelnemen.

7 GEZONDHEID EN WELZIJN

7.1 Preventie en jeugdproblemen

- 7.1.1 De leerling kan problemen gerelateerd aan de eigen groep herkennen, analyseren en plaatsen.
- 7.1.2 De leerling kan aangeven hoe de aanpak van een specifiek jeugdprobleem zowel lokaal, regionaal als internationaal georganiseerd is en kan een standpunt innemen.
- 7.1.3 De leerling kan voorstellen aandragen voor oplossingen voor deze problematiek uitgaande van het belang van alle betrokken partijen.
- 7.1.4 De leerling kan een sociale kaart van het hulpverleningsnetwerk opstellen.
- 7.1.5 De leerling kan aanbevelingen doen om het beleid/de opvang te verbeteren in eigen omgeving of in de maatschappij.
- 7.1.6 De leerling kan aangeven hoe hij/zij een andere kan bijstaan/ondersteunen voor wat betreft aanpak van problematiek.

7.2 Gezonde leefstijl

- 7.2.1 De leerling kan het belang van een gebalanceerde gezonde leefstijl aangeven en nastreven.
- 7.2.2 De leerling kan ongewenst of risicogedrag herkennen, analyseren en vermijden.
- 7.2.3 De leerling kan een stappenplan voor eigen gezondheidsbevordering opstellen en eventueel bijstellen.